

Ykkæd i fýl

Ekkfi d
i f=dK

Lkh-, p-vkj -vkbz

Tkurkf=d i fýl ds fy,

^i fýl o turk dk Vdjko gh foMæuk gS

Jh vuq dq foyk tkæ

Jh vuq dq foyk tkæ] ftæk i fýl iæd[k] dUukS] dÿy l s i fýl æ l æf/kr foHkUu eðka ij thur efyd dk l k{kRdkjA

Lkj] vki dks dUug tS sLFku ij dkuu o 0; oLFkk dks bl rjg l ækkyus dk vuðko iklr gS fd turk o i fýl ds chp dkbz ruko iñk u gkA tæd bl {k= eð jktuærd >Mæ gkuk vke ckr gA bl fy, vki l s l cl s igys; gh tkuuk pkgæh fd , d s {k= ea cænkæLr ds fy, fdl izdkj dh j.kuhfr vi ukbz tkuh pfg, \

lkfýl vks turk dk vkil ea Vdjko gkuk gh , d foMæuk gA i fýl vks turk dks vko'; d : i l s ges kk l kfk gkuk pfg, A vkerkS ij i fýl vks turk ds chp Vdjko rc gærk gS tc i R; {k : i l s i fýl dh xyrh gS vks l cl s vPNk gks fd , d h i fýl fLFkr ds mRiUu u gkus ds fy, mfpr dne mBk, tk, A nil jh vks] dbz , d s vol j Hkh gærs gA t gka i fýl dks HkhM+ vks , d s xS dkuuh te?kv dk l keuk djuk i Mærk gS tks dkuu dks vi usgæfæ ea s ysr gA , d h HkhM+ dk l keuk dkuu l EÆkr rjhds l s djuk pfg, vFkkæ- mlugæ gvkus ds fy, ftrus cy iz, ksx djus dh vkKk gS mruk l æfyr cy iz, ksx djæ bl dsækn ftu ykæka us dkuuka dk mYyæku fd; k gks tkp }kj k mudh tkudkj iklr djds ; g l fuf' pr fd; k tk, fd mudsfo#) dkuuh dk; bkgh vo'; gh ij h dh tk, A Hkfo"; eð , d s xS & dkuuh dke djus ds igys ykæ vo'; gh i fýl .kke ds ckj seal k pææA

Tkæp djuk] dkuu&0; oLFkk dks l ækkyus l s cgr vyx gærk gA vki oræku eð i fýl }kj k dh tk jgh tkp dk eW; fu: i .k ds s djææ i fýl vke rks ij fdu oLræka ij fuHk] djrh g&

bl l sl Eæf/kr D; k i pyu gA

fdl h Hkh tkp dk edl n gkuk pfg, vij k/k dk irk yxkuk] vij k/kh dks i dMæuk vks ; g fd fdl h ds ea døy vlyh vij k/kh dks gh dkuu ds l e{k yk; k tk, A bu phitæ dks/; ku ea j [krs gq] ; g crykuk vko'; d gæxk fd oræku l e; eð bl ea cgr gn rd xqkkæd l æk] gæv gA bl ds fy, tkp ds oSKfud rjhds dks /ku; okn] [kkl dj ækækbz Oksu dky ds MkVv fjdæwz dks bl ea u, HkrhZ vkj {kdæ dh i R; {k {kerk dk Hkh cgr cMk ; ksxnku gA l kfk gh] tokægh 0; oLFkk vks l cl s c<dj l tx ukxfjdæ us i fýl ij u døy vij k/kæ dk irk yxkus ds fy, yxrkj ncko cuk; k gS cYd bl fy, Hkh fd i fýl U; k; l ær rjhds l s, d k djuk l fuf' pr djæ

, d h dks l h vol j puk dh dfe; ka gæ tks tkp ea ck/kk i gæprh gA bl dk D; k mi pj gA

bl ea dkbz 'kd ugha fd ekuo l æ k/ku vks mi dj .kæ dh deh us ges kk gh mfpr tkp ea i s kkuh iñk dh gA mnkgj .k ds rks ij] dÿy ea 3755 tkp vf/kdkjh 4]02]303 ds kædh tkp djrs gæ ¼, u-l h-bævkj-ch] Økbæ bu bæM; k 2010¼ vFkkæ- , d l ky ea rdjhcu 107 ds A bl l s ; g l kQ+gS fd ml ij tkp dk ncko cgr vf/kd gA , d tkp vf/kdkjh dks nil js cgr l s dke Hkh djus gærs gæ ftl ea dkuu&0; oLFkk dks 0; fLFkr djuk] ; kfpdkvka l s l Eæf/kr bæDok; jh djuk vkfn 'kkfey gærs gA l cl s igys ; g l fuf' pr djuk gæxk fd fdl h Hkh tkp vf/kdkjh dks l ky ea 20 l s vf/kd ds kæ dh tkp ugha djuh i Mæ bl h izdkj ftuds ikl tkp dh ftæenkj h gks mlugæ nil jh ftæenkfj; ka l s eðr dj nuk pfg, A

D; k vki ds fopkj ea vkj kfi ; ka ds fy, bruh l j {kk} i hfMæka dks U; k; fnykus ds j k Lrææck/kk cu tkrh gA

lkjæ fjd rjhds l s dgk tk, rks gæ vks ; g dguk Hkh ij h rjg xyr ugha gæxk fd vdl j bl dk n#l; ksx ugha fd; k tkrk

gA fQj Hkh] gekjs ikl , d U; k; 'kkL= gS ftl dk fo'okl gS fd 'fdl h , d funkæ dks l Tkæ feyus l s cgrj gS fd 99 vij k/k; ka dks NkM+ fn; k tk, A foHkUu l j {kk, a bl h iæd[k vko'; d fl) kæ dh i fV djrh gA e p s , d k yxrk gS fd l e; ds l kfk bl vk/kkj ij i fýl] vf/kd l svf/kd 'kfdR; ka, df=r djsx ftruk fd og ukxfjdæ dk fo'okl gfl y dj ik, A

vki ds fopkj ea D; k dkuu ea dN dfe; ka gæ ftl dkj .k i fýl dks dHkh&dHkh l gh mis ; ka ds fy, Hkh blugæ rksMæuk i Mærk gA i fýl dh vkarj d l eL; k, a dks&dks l h gA

fcYdgy] mnkgj .k ds rks ij 24 ?k. Vka ds Hkrj vkj k h dks eftLVV ds ikl i Lræ djuk vks ; g 'krZ fd i fýl ds ikl /kkj 161 dk c; ku cæS gLrk{kj ds gæ nkuu gh i fýl ij vks fuo' kd dkuu ds vfo'okl ds mRN'V mnkgj .k gA vkt dk iztkæ=d l ekt] i fýl dks , d fcYdgy vyx jks kuh ea ns[kuk pgrk g& u fd 'kkl d jktuærd dk; ædkj .kh ds , d ncko iñk djus okyh e'khu ds : i eð cYd , d Lora=] tu eæ=h] ekuoh; dkuu ykæw djus okyh , tæ h ds : i eð tkfd dkuu dk jkt rFk 'kkæf vks mlufR ds fy, dke djæ i phæægka ea vko'; d cnyko ds l kfk] ge vkt tks Hkh dfe; ka i fýl ea ns[krs gæ muij dkw ik; k tk l dsæA

dÿy i fýl dks ges kk gh i fýl l æk] igydneh ds fy, tkuk tkrk g& pgs og l ækæf; d i fýl æ gks ; k u, i fýl vf/kfu; e dks vi ukus ds fy, ijke'kd i fæ; k, æ vki ds fopkj ea dÿy dks D; k phit+ nil js jkT; ka l svf/kd izæf'khy cukrh gA

dÿy i fýl ijæjæx : i l s cgr vPNs i fýl vQl jka }kj k l pkyr jgk gS vks bl us ; gka cgrjhu l æk] ka dh 'kæ#vkr ea ; ksxnku fn; k gA yfdu bl l s Hkh egRoiwz gS dÿy dk l ekt tks bl dgkor ij vfmæ jgk fd 'vkarj d l rdæk vktænh dh dhæ gS vks ges kk gh izæf'khy jgk gA l rd o l ko/kku vks ncko Mkyus okyS

l kfk gh cgn i fæfæ; k'khy ukxfjdæ us bu l æk] igydneh; ka dks Qy nus okyh mi tkæ tehu i nku dh gA

ftæk vks Fkkuk Lrj ds vf/kdkfj; ka }kj k turk vks i fýl ds chp l Eæf/kr dks l æk] kus ds fy, D; k dne mBk, x, gA

tu eæ=h i fýl Ldhe , d ubz 'kæ#vkr gS ftl us l ækæf; d i fýl æ dks l keku; i fýl æ l s tkæ+fn; k gA ns'k ea igyh ckj] bl uohu Ldhe& l ækæf; d i fýl æ usfdl h dkuu ea vi uh txg cukbz g& bl s dÿy i fýl vf/kfu; ; e 2011 ea l fæfyr fd; k x; k gA bl us l Qyrki rd jkT; ds rdjhcu 140 Fkkuka ea vi us i æk Qsyk fn; gæ vks bl l s turk vks i fýl ds l Eæf/kr ea vR; f/kd l æk] gæv gA

vf/kdrj ykæ l kpræ gæ fd i fýl l æk] rc rd l Eæko ugha gS tc rd i fýl dk #>ku vks ækæ ugha cnyrk gA D; k vki bl l s l ger gA ; fn gæ rks vki ds vuq kj bl l s l æk] kus ds fy, D; k dne mBkus dh vko'; drk gA

i fýl l æk] i fýl #>ku vks ækæ ea cnyko ij fuHk] ugha djrk gA i fýl #>ku vks ækæ mruh gh i s l ekt dh mit gS ftruk ; g bl dh vkarj d l æfæ ea ækæw gA fdl h iztkæ eð , d mlufR'khy l ekt dh eæ nil js l æk] kus dh 'kfdR; ka l s feydj vo'; gh i fýl l æk] ykææ l eFkz gææA vks i fýl #>ku vks ækæ Hkh bl l svo'; i Hkæfor gææA

vR; f/kd i fýl Je l s i s kku Fkkuk Lrj ds i fýl dfe; ka dks vki dks l k, d l æko nuk pgsæ

Vks egur djæ [kkl dj ubz rduhd ds mi ; ksx] vf/kd 0; kol kf; drk] uærd i fýl æ l s dke dkQh de gks tkrk gA tS s fd dE; l wj ds mi ; ksx l j vks vi us dke dh l kQ+l e> l s cgr l s vko'; d dk; l tks Fkkuka ea tkrs gæ ml s de djusea dkQh enn fey l drh gA bl h izdkj Fkkuka ea , d s dbz dke mRiUu gks tkrs gæ tks gekjs l ekt dh l gh 0; oLFkk u gkus ds dkj .k gærs gA vxj ge vi us 'kæ i "V 3 ij--

Fkkuksdh cfu; knh vko' ; drk, j

Fkkuk] i fyl iz kkl u dh cfu; knh bzd kblz gA n. M i fØ; k l fgrk 1/2nai z l a/2 dsvud kj l Hkh vij k/kka dk C; ksj k Fkkus ea ntZ fd; k tkuk pfg, A ; g LFkku bl fy, Hkh egRoi w k z gS D; k f d ; gha l s l Hkh vij k/kka dks jksdus dk dke] vij k/kka dh tkp vksj dkuu&0; oLFkk dk; e j [kus dh l kjh i fØ; k dk ikyu fd; k tkrk gA Fkkuk gh turk vksj i fyl ds chp l Ei dZ dk i fke fclnw gsrk gS bl fy, , s k i rhr gskuk pfg, fd ; g turk dks l gk; rk o l j {kk inku djus dk LFkku gS vksj tgka vkdj vke turk dks l gkuu k r o e s hi w k z okrkoj . k dk vkHkkl gka

fd l h Fkkus dks i Hkko' kkyh rjhds l s dke djus ds fy, dN cfu; knh l d k/kuka vksj vPNs i pyu dh vko' ; drk gsrh gS ftl dk ikyu l Hkh ds }kj k fd; k tkuk pfg, A bl dk edl n gskuk pfg, dh i fyl l Eca'kh dk; Z i Hkko i w k z : l k l s fd; s tk l da vksj tu&e s h okrkoj . k gkus ds l kFk gh ogka dke djus okys l Hkh ykxka ds fy, Hkh mfpr gka Fkkuk l Eca'kh vko' ; drk vka o i fØ; kvka dh tkudkj h vke rks ij i fyl e s u p y l l d j y j l Fkk; h vks' k o fu; ekoyh ea fyf [kr gksrsgA

vk/kkj Hkrv l j puk l Eca'kh vko' ; drk, a

; g cgn nHkK; i w k z gS fd ns k ds vf/kdrj Fkkuka dh vol j puk ttj l Fkfr ea gS tcf d dN U; ure t+ jrka dks i R; sd Fkkuka }kj k vo' ; gh i y k fd; k tkuk pfg, A l o z fke] fcfYMax dh cuoV dk gh uohudj . k fd; k tkuk pfg, A Fkkuka dh LFkki uk , s h txgka ij dh tk, tgka vke turk dh i gap vkl kuh l sgsl dA

ch-i-h-vkj- . . M Mh- ds vud kj i R; sd Fkkus dks 5 , dM+ tehu ij gskuk pfg, ftl ea cuh gpbz bekjr 3500 oxl QhV ea gskuh pfg, A bl ea Fkkunkj dk dk; kzy; vksj i fyl dk; ka ds fy, i kf/kN r LFkku] foJke vksj eukjatu ds fy, LFkku gskuk pfg, A dN vko' ; d dejs gj Fkkus ea gkus pfg, A , d fjl s'ku] , d i nRkN d {k} , d ijke' k z d {k} , d dEI; w j d {k} , d ok; jys d {k vksj , d LVkj : e gskuk pfg, tgka gffk; kj] mi dj . k vksj tEr dh xbz pht s j [kh tk l dA Fkkuka dh l j {kk ea dkbz dfBukbz u gks bl ds fy, bl dh nhokj a A p h vksj e t e r gskuh pfg, A Fkkuka ea i ; k r l a ; k ea i n' ku ckMz yxs gkus pfg, vj tu

mi ; ksch tkudkfj ; ka muij i n f' k r g' u h p k f g , A i fyl dfez ; ka ds jgus dk LFkku 1/2 d 1/2 l k Q & l f k j k gskuk pfg, A jgus vksj l kus ds fy, mfpr LFkku ds vHkko ea dkaLvcyka dk l rdz jguk vksj i Hkko i w k z rjhds l s dke djuk dfBu gskxka l c l s c < d j i R; sd tMj ds fy, v y x ' k k s p y ; v o ' ; gskuk pfg, A

vfrfj Dr mi dj . k vksj vko' ; d l d k / k u

okLrfod cuoV dh vko' ; drk vka ds v y k o k i R; sd Fkkus dks pfg, fd og fuf' pr mi dj . k o l f o / k k , a j [k a bl ea v s y Q k u] Q k s / k s d k w h e ' k h u j k r ea n s [k u s ds mi dj . k] ok; jys mi dj . k] / k r r q l d p d] c k w c u ' v djus ds mi dj . k] tkp fdV t s fd f o a j f i a / f d V] d e j k] o h f M ; k s d e j k] V s i j d k w i j] n i j c h u j g f f k ; k j v k s b z k u l s H k j h i ; k r x k f M ; k a r F k k v k o ' ; d Q u h p j ' k k f e y g a r k f d v k u s o k y s d k s d e l s d e c B u s d k L F k k u f e y l d A g k a y k f d] ; g l p h d k b z v f r e ; k c k / ; u g h a g S c f y d , d F k k u s d s i H k k o i w k z r j h d s l s d k e d j u s d s f y , c f u ; k n h v k o ' ; d o L r q a g A

vko' ; d LVkQ+

vf/kdrj i k; k tkrk gSfd Fkkus ea de p k f j ; ka dh l a ; k ea deh gA okLro ea Fkkus ds fy, dN fu/kkzjr de p k f j ; ka dk ekStin gskuk vko' ; d gS tks bl i adkj gS % Fkkuk v / ; { k } v f r f j D r F k k u k v / ; { k } t k p v f / k d k j h] F k k u k D y d j e k y [k k u k i a d k D y d j c h V v Q + j] i s ' k s y a x v Q + j] M k b b j] f j l s ' k f u L V] d E I ; w j v k w j s v j] o k ; j y s v k w j s v j A

Fkkus ea j [ks tkus okys cfu; knh nLrko\$ +

Fkkus ea j [ks tkus okys nLrko\$ k a f j d k w i z d h , d y a c h J a k y k g s r h g S A d N v i j k / k v k s v i j k f / k ; k a l s l E c a / k r g k r s g S r k s d N i j h r j g l s i z k k l f u d v k s i f Ø ; k R e d v k o ' ; d r k , a g s r h g A i R ; s d F k k u k v k o ' ; d r k u q l k j n L r k o s t k a e a c n y k o d j l d r k g S y f d u] f u E u f y f [k r v k o ' ; d n L r k o s t + g j F k k u s e a j [k k t k u k p k f g , %

nLrko\$ @ Fkkuse vko' ; d jftLVj

- , Q-vkbzvkj- o y?kq vij k/kka dks ntZ djus ds fy, jftLVj - l j d k j h v f / k d k f j ; k a v k s l E i f u k d k j f t L V j - L V s ' k u M k ; j h y k b z d k a d k j f t L V j

- LFkk; h vks' k] l d j y v k s v l u ; v k n s k g f f k ; k j] ; q l k e x h v k s l s ; L V k s j d h j l h n c p d

- HkxkMka vksj l suk R; kfx; ka dk jftLVj

- LVkj : e jftLVj

- fofo/k jftLVj

- udn , d k m a /

- p k s d l h j f t L V j

- j k M i a e k . k & i = d h Q k b z y c p d

- b d o k ; j h j k s y i k f l r v k s j i s k . k l p h

- e f n r j l h n c p d

- i s ' k o j e q t f j e k a v k s j 0 ; f D r x r d s l k a d k l p d k a d

- i f y l j k t i =

- Hksts vksj i k l r f d ; s x ; s l p u k d h t k u d k j h d k j f t L V j

- v k i j k f / k d l p u k j k t i =

- f e u V c p d 1/2 x t s / M v Q + j k a d s f y , 1/2

- i f y l f u ; e k o y h

- b a l i d ' k u f j i k s v z d h Q k b z y c p d

- Fkkuk i a d k ds dk; Hk j l Hkkyusdk uk s v

iR; sd jftLVj dks varzth ea fy [kk tkuk pfg, vksj bl dk /; ku j [kuk pfg, fd dkbz Hkh i st QVs ; k fudys gq u gka vxj dkbz cnyko djuk gks rks vf/kdkjh dks xyrh dh txg ij , d ykbzu [khpuh pfg, vksj nkckjk dxst+ ij ; k ml ds fduks ij l gh 'kcn fy [kuk pfg, A fdl h Hkh gkyr ea bl ij dkbz nHk jk dxst+ ugha fpidkuk pfg, A l gh djus okys vf/kdkjh dks ml ij gLrk {kj djds Lor% l R; kfir djuk pfg, A i R; sd , Q-vkbz vkj- jftLVj ea fy [ks gj ds ij bl dk viuk ok' k z d u a j fy [kk gskuk pfg, vksj bl jftLVj dh vl y h d k w h f j d k w i z d s : l k ea Fkkus ea gh j [kh tkuh pfg, A

Fkkus dk , d cgr gh egRoi w k z jftLVj gsrk gS 'Msyh Mk; jh jftLVj* D; k f d bl ea i j s f n u Fkkus ea gq dke&dk t dk fooj . k gsrk gA vkerk s ij bl ea Fkkus dh fnup; k z dh 0; k [; k gsrh gS bl ea Fkkus ea gpbz gj ?kVuk ; gka rd fd gj de p k j h d s v k u s t k u s r d d k C ; k s j k g s r k g A g j f n u M s y h M k ; j h e a f g j k l r e a d f n ; k a d h l a ; k j m u d k v i j k / k v k s f x j f r k j h d k l e ; n t z f d ; k t k u k p k f g , A g j f n u d h l e k f l r i j v k f [k j h b a n k t d s r k s j i j m i y c / k u d n i s d k

fooj . k bl ea n t z f d ; k t k , x k A M s y h M k ; j h e a x y r b a n k t d j u s i j v f / k d k f j ; k a d k s l F k f r d s v u d k j f u y i c u d k l k e u k H k h d j u k i M + l d r k g A M s y h M k ; j h d k s n k s l k y d s c k n u ' V f d ; k t k l d r k g A

Msyh Mk; jh ea fuEufyf [kr bankt vo' ; gh gskuk pfg, %

d 1/2 v k j k i h y k x k a d s u k e v k s j ; g f d D ; k o s f j e k M i j f g j k l r e a j [k s x , g A

[k 1/2 v l a k ; v i j k / k k a d h ? k V u k d k o . k u

x 1/2 n t z g q , Q - v k b z v k j - d k l k j k a k f t l e a b l d k u a j] n t z d j u s d h r k j h [k] v i j k / k v k s j f t l d k u u d s v a r x r n t z d h x b z g S m l d h / k j k A

?k 1/2 Fkkus ea g j v f / k d k j h d s v k u s v k s j t k u s d k l e ; A

M 1/2 t k p l s v k u s o k y s v f / k d k f j ; k a d k s v k u s d k l e ;] t k p d h f o l r r l p u k] o h { k . k f d ; s g q L F k k u k a d k f o o j . k n t z d j u k g s x k v k s j t e r k l E i f u k d k s e k y [k k u s e a j] [k u k g s x k A

Efgykvks ds fy, fo' ksk egRo

Fkkus dks efgykvka ds fy,] p k g s o g e f g y k v f / k d k j h g k a ; k f o j t u r k d s l n L ; g k j e s h i w k z c u k u s d s f y , f o ' k s k / ; k u n u s d h v k o ' ; d r k g A F k k u k a e a , d e f g y k l s y g s k u k p k f g , v k s j d e l s d e , d e f g y k d k a L v c y r k s v o ' ; g h g s k u h p k f g , A b l d s v y k o k e f g y k i f y l d f e z ; k a d s f y , v y x ' k k s p y ; g s k u k p k f g ,] t s s % m l u g s d i M s c n y u s d s f y , v y x L F k k u g s k u k p k f g , A e f g y k f ' k d k ; r d U k k z v k a d k s , d e f g y k v f / k d k j h } k j k v o ' ; g h v y x L F k k u i j y s t k d j m l d h l e L ; k l p u h p k f g , A y f d u] d b z F k k u k e a , s h d k b z v y x t x g u g h a g s r h t g k a e f g y k v i u h i j s k k u h , d k a r e a e f g y k v f / k d k j h d k s c r k l d A v x j d g h a e f g y k g S i M l d * g S r k s H k h o g f j l s ' k u d s f c Y d y l k F k e a g h g s r k g S f t l l s f ' k d k ; r d U k k z d k s v i u h c r d g u s e a l a d k p d k l k e u k d j u k i M f r k g A b l f y , F k k u k a d k s b l v k s j v k o ' ; d / ; k u n u s d h t + j r g A

& fn; k ukx

ge] y'd i fyl ds bl vad ea N i s y s [k a d s c k j s e a v k i d s f o p k j t k u u k p k g a A N i ; k v i u s f o p k j g e a v o ' ; H k s t a g e m l u g a v k i d s u k e ; k v k r] t s k v k i p k g a s j y ' d i f y l e a i a d k f ' k r d j a c A v k i d h e g R o i w k z j k ; g h c n y k o y k , x h A

D; k vki tkursgA

vki dsfopkj

bl J[kyk ea ge dgy i fyl }kjk Fkkuka eami yC/k LVkQ+ dk mfpr rjhds l s mi; kx yus ds fy, tkjh , d l dgy dksT; ka dk R; ka i Lr dj jgs gA bl l s gekjk vfHki k; ; g s fd tks Fkkus i fyl dfez ka ds vHkko dk jkuk jgrs gA os mi fLFkr yxska dk vuko'; d dk; ka l scpkdj muds fu; fer mi; kx ds fy, D; k dj l drsgA bl s l e> dj viuk l dA

dgy i fyl iedk us , d l dgy tkjh djds LFkkuh; Fkkuka l s i fyl dfez ka ds i Fkarj . k l s cpus ds funz k fn; s gA bl ea dgk x; k gS fd %&

1- Fkkuka ea i fyl dfez ka dh fu; Dr bl fy, dh tkrh gS fd yxska dks mfpr i fyl l ok i klr gks l dA vf/kdrj Fkkuka ea i fyl deh] vko'; drk l s dkQh de gA bl fy,] Fkkus l s i fyl dfez ka dk fdl h Hkh izaku vkfn ds fy, i Fkarj . k dk cjk i Hkko Fkkuka }kjk i nku dh tk jgh l okvka ij] vij/kka dh tkp ij rFkk chV o i s kfyax M; w/h ij i Mxka

2- ; g ns[kk x; k gSfd dke ds izaku dh vkM+ ea Fkkus l s i fyl dfez; ka dk i Fkarj . k , s k u djus ds i fyl eq; ky; ds funz k dsckotun c<+x; k gA

3- dgy i fyl vf/kfu; e 2011 dh /kkjk 7 dgrh gSfd ^l Hkh ukxfj dka dks Fkkuka l s ; kx; i fyl l ok yus dk vf/kdkj gkska* yxska dks l e; ij dky l ok nuk Fkkuka dh ftEenkh gA bu i fjLFkfr; ka ea Fkkuka l s i fyl dfez; ka dk fdl h Hkh izdkj dk i Fkarj . k tks Fkkus ds dke l s l af/kr u gk] og vf; fer gkska

4- dgy i fyl dh dgy 42000 i fyl dfez; ka dh l a; k ea l s 18000 l s Hkh de i fyl deh] Fkkuka dks fn, x; s gA bl dkj . k l j Fkkuka ds i fyl dfez; ka dk fdl h i fyl dk; ky; ; k

fdl h vU; dk; ky; ea dke ds izaku ds fy, Hkstuk fcydy U; k; l ar ugha gA ; g Hkh /; ku nuk gksk fd fu; fer gM dka Vcy @ , - , l -vkbZ@, l -vkbZ] tkp vf/kdkjh Hkh gksr gA ftUga ds ka dh tkp l ekir djuk gsrk gA Fkkuka ea tkp vf/kdkfj; ka dh deh dh xEHkhj l eL; k gA bu i fjLFkfr; ka ea ofj "B LVkQ+ dks dke ds izaku ds fy, Hkstus dh vkKk ugha nh tk l drh gA

5- fdl h Hkh gkyr ea Fkkus ea fu; Dr i fyl dfez; ka dks fdl h dk; ky; ea fdl h vf/kdkjh o dk; ky; dh 0; fDrxr l j {kk ds fy, dke ds izaku ds vk/kkj ij ugha yxk; k tk, xkA

gkaykfd] Fkkuka ds i fyl dfez; ka dks fn, x, fuEufyf[kr dUKD; ka dks bl l dgy ds varxr dk; Z izaku dh Js kh ea ughaj [kk tk, xk &

i l cfMfotu vkM+ & ml l cfMfotu ds varxr vkus okys Fkkus l s dgy 4 i fyl deh]

i l dgy vkM+ & , d l dgy ds varxr vkus okys Fkkus ea l s dgy 4 i fyl deh] ; gkafu; Dr djs tk l drsgA

i tkp@f'kdk; r ds tokc@vij/k/k jksdus l Eca/kh dUKD; ka ds fy, , d Fkkus ds i fyl deh] nil js Fkkus ea tehuh dke dks i jk djus ds fy, Hksts tk l drs gA bl dke ds fy, ft-yk i fyl da/ky : e dks Fkkuk l e>k tk, xkA

6- fof'k"V i fjLFkfr; ka ea vxj gM dka Vcy ; k xM gM dka Vcy Lrj ds i fyl deh] dks dk; Z izaku ds fy, Hksts tkus dh vko'; drk gS rc ml s igy] Vka Qj djds ft-yk fl foy i fyl eq; ky; fj tOl ea fu; Dr fd; k tk, xkA bl ds ckn bl izdkj Fkkus eami yC/k fjDr LFkku dks fu; eku] kj Hkj k tk, xk rkfd Fkkus ds dke dk upl ku u gka

7- Fkkus ds jxgyj gM dka LVcy Lrj ds de]pkfj; ka dks dk; Z izaku ds fy, ughafy; k tk, xkA

8- ; g funz k mu yxska ij Hkh yxw gksk tks Mh-th-vks ea Hkh dk; Z izaku ds vk/kkj ij fu; Dr gA fdl h Hkh i fjLFkfr ea Fkkus dk dkbZ Hkh in bl dkj . k fjDr ugha jgsk fd mDr i fyl deh] dks fdl h dk; Z izaku ea Hkstk x; k gA

9- fdl h vf/kdkjh dh ft-yk fl foy i fyl eq; ky; fj tOl ea fu; Dr l s ml ds oru] HkUs ; k ofj "Brk ij dkbZ foijhr i Hkko ugha i Mxka

10- vxj dkbZ 0; fDr ft-yk fl foy i fyl eq; ky; fj tOl ea fu; Dr ugha jguk pkgrk rks ml s ogka l s cykdj Fkkus ea rskr dj fn; k tkuk pkfg, A

& tur efyd

i"V 1 dk 'ksk--

fgL l s dh i fyl x dks Bhd] U; k; l ar vks ufrdrki wZ rjhds l s dja rks bl l s u dgy ge vf/kd U; k; fnyk l dæc cfYd bl l s gekjk dke Hkh de gkska ml h izdkj i fyl x] [; kfr vks i Hkko ds vk/kkj ij dke djrh gS vks i fyl x dh , d cgr i Hkko'kkyh j . kuhfr gS ^dMkbZ l sfu'kkuk yxkuk'A vxj dkbZ l kp l e>dj ; g i Hkko i snk dj l ds fd fdl h Hkh rjhds ds vij/k/k ds fo#) rst h l svks dBkj dkuuh dk; bkgh dh tk, xh] rks l e; ds l kFk vij/k/k vks ml ds i j . kke Lo: i i snk gkus okys dk; ka ea vo'; gh deh vk, xhA vkf[kj ea vxj ge ; g l e> l da fd Vky eVky l e; ds pkj ga vks rjr dfBukbZ; ka dk l keuk djus l s dbZ vij/k/kka dh tMka rd igok tk l drk gS vks dbZ vij/k/kka dks jskd tk l drk gS vks ge viuk l e; vks egur cpkus ea cgr gn rd vks sfudy l drsgA

var ea ykd i fyl ij vki ds fopkj D; k vki dks yxrk gS fd ; g dka Vcyjh dks f'kf[kr djus ds fy, , d yHknk; d gffk; kj fl) gks l drk gA D; k vki bl ij dkbZ l ko nuk pkgsA

fcYdy yHknk; d gA i fyl i pyuka ds ckjs ea vks vf/kd ys[k gkus pkfg,] [kkl rks l s i fyl x l s l Eca/kr dkuuka ij ys[k cgn ennxkj gkska

I Ei fndk th] l knj t; fglu!

ykd i fyl ds ek/; e l s , d dVq l R; ?kVuk dks mtKxj djuk pkgrk gA rkfd ; g mPp vf/kdfj; ka rd igop l ds vks bl vks mudk /; ku vkdf'kr dj; k tk l dA

vki dks Kkr gksfd i fyl foHkx dh i Fke l h<h dka Vcy l s 'kq gsrh gS yfdu mUjk[k . M dh l jdkj tkfd iwZ : l k l s l kEi nfk; d gS vks i fyl iedk] ; g ugha pkgrs fd dka Vcy dk fodkl gka

egs 29&30 o"z ds rtpZ ds varjky ea i fyl ds fl ikgh dks fl ikgh l s gM dka Vcy dk rFkk gM dka Vcy dks vxyk orueku tks vflre orueku gsrk Fkk mi fufj {kd dk feyrk vk jgk Fkk] bl chp gM dka Vcy o mi fujh {kd ds chp vU; xM Hkh Fk] tks fyfi d oxZ dks feyrs Fks i jUrq vkt mUjk[k . M i fyl ds fl ikgh dks fl ikgh l s gM fl ikgh rFkk fOj fyfi d oxZ dk xM nadj ml s mi fujh {kd ds xM l s ofpr fd; k tk jgk gA ; g rkuk'kgh D; ka g] D; kfd bl dk dkbZ ; fu; u ugha gA vkt i fyl l s vPNk oru] jktLo] ou o f'k {kk foHkx ds de]pkfj; ka dk gS ftudk igys i fyl l s de gvk djrk Fkka i fyl ds fl ikgh ds l kFk , s k crkb D; ka fd; k tk jgk gS bu usrvka vks inkf/kdkfj; ka l s ; g i nk tk, fd blga i fyl ; fu; u cukus ea D; k dfBukbZ gS fujh {kd l s Aj ds inka dh ; fu; u gS fOj fupys Lrj ds de]pkfj; ka ds fy, D; ka ugha cu l drhA

i ækn] fi fMf fl ikgh mUjk[k . M i fyl

i /kku l Ei kn] ykd i fyl ! ueLdkj]

fcgkj i fyl cy ea yxrkj 28 o"kkA rd ea dke djrs jgus ds ckotun Hkh vkt rd djhc gtKjka i fyl dfez; ka dks i æks ku ugha feyk gS tcf d l kFk ds HkrtZ i fyl dfez; ka dks vkj {k . k ds vk/kkj ij i æks ku i kp o"z igys gh fey pdk gA bl l s ghu Hkkouk dh mri fUk gopZ gA , d LFkku ij HkrtZ ds l e; vkj {k . k dk yHk mUga feyrk gS vks i u% mUgha 0; fDr; ka dks i æks ku dk yHk Hkh feyrk gA tcf d] l kFk de]pkjh bl l s ofpr jg tkr gA vks muea dFk mri l u gsrh gA

vk'kk gS vkj f[kr de]pkfj; ka ds vykok nil js de]pkfj; ka ds fy, Hkh fcgkj i fyl ea inkufur dh i) fr ij fopkj fd; k tk, xkA

fl ikgh] i Vuk i fyl fcgkj

i fyl I ekpkj & gj dksdsdh gypy

Tknp I cf/kr f' kdk; rksds fy, 'Li sky I y'

fi Nys eghus Ekgjk"V" mPp U; k; ky; usi fyl }kjk vufr tkp ds ds ka dh I uokbz ds nks ku] jkT; I jdkj dks Lis ky i fyl I sy dh LFkki uk djusdh I ykg nh gSrkfd foHkxh; Lrj ij I qkkj dh 0; oLFkk dh tk I dA

nks tka dh [k.MihB us dgk fd ~foHkxh; Lrj ij , d h fudk; dh LFkki uk vko'; d gS rkfd ijs kfu; ka I s Nq/dkj k ikr gkA vxj , d k foHkx curk gSrkbl I su doy tkp ds Vka Qj I s I cf/kr ; kfpdkvka eadeh vk, xh cfYd i fyl dh Nfo ea Hkh I qkkj vk, xkA**

vxj foHkxh; Lrj ij i fyl }kjk f' kdk; rka ds fui Vks ds fy, vyx fudk; dh LFkki uk gj jkT; ea ft-yk Lrj ij gks I dsrks; g cgr gh I kdkj kRed dne gsk vkj fuf'p; gh U; k; ky; ka dk cks> Hkh FkksV de gskA

ALK*U; %VkbEI vND bM; k MNW bM; k VkbEI MNW dM] 29 fl rEcj 2011%

Vko'; d oLr rks ds [kpZ dk cks>k mBkrh i fyl

i atkc ds eksk ft-ys ea fu; Or foHkUu Fkkuka o pkfd; ka ij i fyl vf/kdkfj; ka dks dbZ i zdkj I sys[ku I kexh dk [kpZ viuh t: I s djuk i M-rk gS D; kfd Fkkuka ea mi; ksx gksus okyh t: jh e'khu a cgr I e; I s [kjk gS vkj budh eJeer ugha dh tk jgh gS vkj Fkkuka ea i frfnu mi; ksx gksus okyh oLrqa vko'; drk I s de gA jkstukepk] tks fd Fkkus dk , d vko'; d nLrkost+g'rk gS; gka og Hkh mi yC/k ughagA

bl h dkj .k ogka ij vf/kdkfj; ka dks budk [kpZ Lo; a gh ogu djuk i M+jgk gA i atkc i fyl ea 1993 ds igys , d h LFkfr ugha Fkh D; kfd bl ds igys gj ft-ys dks jkst+ds [kpka ds fy, 35000 #lk; s fn; s tkrs Fkj yfdu vc ; g I kexz; ka i fyl e[; ky; I s Hksth tkrh gS tks fd vi; klr gA dbZ Fkkuka ea i atkc i fyl iz kkl u i fyl ds vk/kfudhdj.k vkj I fo/kkva dks mi yC/k djkus ds nkos rc cgn [kks[kys fl) gq tc bl ds , d ofj "B vf/kdkjh us xks uh; rk ds vk/kkj ij ; g crk; k fd mUga ys[ku I kexh

Lo; agh [kjhnuh i M-rh gA ft-ys ds foUkh; vij/k 'kk[kk] ukdkVd Mx I sy vkj Lis ky bndVhxs ku I sy ea u rks dkbZ da; Wj vkj u gh Qks/kcdkWh e'khu mi yC/k gA bu foHkxka ea vf/kdkfj; ka dks buds [kpZ Lo; gh mBkusi M-rsgA

gkaykfd] eksk ds I hfu; j , I - , I -ih- Lugnhi 'kekZ ds vuq kj foHkx] i; klr ek=k ea vko'; d I kexh mi yC/k djkrk gA

fdl h ofj "B vf/kdkjh ds ; g dg nus Hkj I sfd i; klr ek=k ea vko'; d I kexz; ka mi yC/k djkbZ tkrh gS foHkx bl rF; I s bdkj ugha dj I drk fd vf/kdkfj; ka dks viuh t: I s [kpZ djuk i M+jgk gA bl fy, vko'; d gSfd okn fookn ea u i M+j bl ijs kkuh I smcjus ds fy, uhfr cukbz tk, vkj Fkkuka dks, Moka [kpZ nus dk i ko/kku j [kk tk, ftl I sfd og ?kVus ij bu oLrqa dh [kjh nkjh vius Lrj ij gh dj I da vkj bl dk fyf[kr C; ksj k dlnz ; k ft-yk Lrj ij ns I dA , d k djus I s foHkx mUga HkzVrk I s cpk, xk D; kfd ; g I k/kj .k rkj ij I e>k tk I drk gSfd vxj dkbZ vf/kdkjh vius I s [kpZ djsk rks og ml s vke turk dh t: I sfj'or ds: I k ea vo'; gh omy djskA bl fy, foHkx dks pkfg, fd og HkzV gksus ds bl vol j dks gh I ektr dj nA

ALK*U; %fgUnrku VkbEI MNW dM] 11 vDncj 2011%

efgyk Fkkuk dscx\$efgyk I 'kfDrdj .k!

i f'pe cakj I jdkj usjkT; ds foHkUu LFkkuka ij 10 efgyk Fkkuka dh LFkki uk dk fu.kz; fy; k gA ; sFku a bl foUkh; o"Kz ea LFkfi r gks tk, aks vkj bl ds fy, 550 efgyk i fyl dfez; ka dh HkrhZ dh tk, xhA ; s Fkkus dksydrk] gkoMk] cS di kj] ckl r] cS ig N".kkxkM+ vkl ul ksy] >jxke] iq fy; k vkj fl fyxkM+ ea LFkfi r fd; s tk, xA

gkaykfd] jkT; ds dgy 75 I c&fMohtu eade I s de , d efgyk Fkkuk vko'; d : i I s 2017 rd LFkfi r fd; k tkuk gA bu Fkkuka dh vko'; drk jkT; ea icy efgykva I s I cf/kr vij/kka ds dkj.k mRiUu gpa i f'pe cakj] 2009 ea efgykva I s I cf/kr jftLVMZ vij/kka dh Js kh ea

ml js LFkku ij Fkk 1/23]307% A ; gka yMfd; ka dh VQfdax] cykRdkj] ngst+I cf/kr vij/k/ cgn vke gA fi Nys I ky dh rgyuk ea bl I ky ngst+I cf/kr vij/kka dh I a; k 2500 I s vf/kd FkhA

, d rjQ+ rks jkT;] efgykva dks vl Ecyh vkj ipk; r fudk; ka vkfn ea vkj {k.k nsdj efgyk I 'kfDrdj.k dk nok djrh gS rkj ml jh vkj jkT; i fyl cy ea 7500 ea I s doy 1500 efgyk i fyl dehz ekstun gA tkfd iR; d jkT; o I ak jkT; {ks= ds fy, jk"Vh; ekud 10 i fr'kr I s d kQ de gS rFk dgy 486 Fkkuka ea I s , d Hkh efgyk Fkkuk orzku ea ekstun ughagA bu dkj .kka I sefgykva I s I cf/kr cuk, x, foHkUu dkuuka dk mi; ksx Hkh ux.; gA

dkbz jkT; vxj mUufr dk nok djrh gS rks ml s igys viuh vk/kh vkcknh 'efgykvka ds vf/kdkjka dks I jf{kr djus ds fy, mfr i zck djuk vko'; d gS ojuk , d k dkbZ Hkh nok [kks[kyk gh fl) gskA i f'pe cakj ea VQfdax ds ds I cl s vf/kd gksr gS , d sea vkt rd fdl h Hkh efgyk Fkkus dk u ekstun gsk efgykvs dks vkj Hkh onuh; fLFkfr ea igok nrk gA

ALK*U; %fgUnrku VkbEI MNW dM] 28 vDncj 2011%

cky U; k; dkuw ij mPpre U; k; ky;

mPpre U; k; ky; us I Hkh jkT; ka vkj I ak jkT; {ks=ka ds i fyl egkfun kd dks; g funz k fn; k gSfd os; g I fuf'pr dj; afd cky U; k; Vns[k js[k o I j {kk/2 vf/kfu; e 2000 ds vxr gj Fkkus ea de I s de , d cky vf/kdkjh ; k cky dY; k.k vf/kdkjh fu; Or fd; k tk, tks mu ds ka dks ns[k tks dkuu ds fo#) cPpkal sl cf/kr gA

nks tka dh cap us; g Hkh dgk fd I Hkh Mh-th-ih- vkj xg I fpo ; g Hkh I fuf'pr dja fd gj ft-ys vkj 'kgj ea , d Lis ky cky U; k; ; iUv LFkfi r fd; k tk, xk tks cPpka I s 0; ogkja dks cgrj cukus ds fy, vki I ea rkyes LFkfi r djus dk dke djskA

bl dkuu dh fu; ekoyh ds vuq kj tS gh fdl h cPps dks idMk tkrk gS ml s cky

vf/kdkjh ds I qnz dj nuk pkfg, tks cPps ds vfhkHkod dks I puk nsx vkj cPps dks 24 ?k. Vs ds vanj cky U; k; ckmZ ds I e{k iLrqr djskA cPps ds vkfkd o I keftd voLFkva ij , d fjikv rS kj dj ds cky U; k; ckmZ ds I e{k iLrqr djskA

, d k ugha gS fd U; k; ky; us dkbZ igyh ckj bl dkuu ds mfr rjhd I s ykxw djus ds fy, funz k fn; k gkA bl fy,] bl ckj U; k; ky; us I kFk gh ; g Hkh I kQ+dj fn; k gSfd og bl dkuu ds i ko/kkuka ds i kyu dh fuxjukh Hkh djskA bl us ft-yk fof/kd I ok i kf/kdj .kka dks dgk gS fd og vf/kdkfj; ka dks vko'; d i f'k{k.k inku dja bl us tuojh 2012 ds igys I lrg ea jkT; vkj I ak jkT; {ks=ka dks bl ds fy, mBk, x, dne dk mYys[k djus dks Hkh dgk gA

vk'kk gS bl vkns k ds ckn Fkkuka ea cPpka ds I kFk cgrj 0; ogkj ns[kus dks feyskA

ALK*U; %fgUnrku VkbEI MNW dM] 28 vDncj 2011%

90 o"kk si fyl I ok dj usyk i fjokj!

eudefr us 5 uoEcj 2011 dks Hkjr; i fyl I ok dh viuh 1/2 vfuax ij h djrs gh , d fo'o fjdKwZ cuk fn; k&90 o"kk I s yxkrkj i fyl cy dk Hkx jgs i fjokj dka bl I s igys , d k dkbZ fjdKwZ I keus ugha vk; k gA doy , d fjdKwZ oSrdkibj dk gS tgka , d i fjokj ds I nL; ka us 82 I ky I syxkrkj i fyl I ok dk Hkx cus jgA yfdu] eudefr ds i fjokj usml shkh i hNs NkM+fn; ka

njvl y] eudefr ds i jnknk us , d dkaVcy ds in ij 1921 ea fcfV'k i fyl dks Tok; u fd; k Fkj muds nknk Jh vjfoan i d kn us I c&ba i DVj ds in ij fcgkj i fyl dks 1952 ea Tok; u fd; k Fk vkj vfrfjDr , I -ih- ds in ij I okfuok gq Fka buds fi rk Jh deyanz i d kn 1988 cP ds vkbZ i h- , I - vf/kdkjh gA vkj orzku ea us kuy bndVhV; W vND+ fOeuskMh , .M QkS fl d I kba ea Mk; jDVj dk in I akky jgs gA eudefr vkj muds fi rk dh tkM+ bl i zdkj dh igyh tkM+ gskhA

I kfy I ok ea I rr cus jgus okyk ; g i fjokj dkQh ykska ds fy, i j .kkJkr fl) gsk] [kkl dj orzku i fyl dfez; ka ds cPpka ds fy, A

ALK*U; %VkbEI vND+bM; k MNW bM; k VkbEI MNW dM] 6 uoEcj 2011%